

**LIGJ**  
**Nr.9772, datë 12.7.2007**

**PËR RATIFIKIMIN E KONVENTËS SË ORGANIZATËS NDËRKOMBËTARE  
TË PUNËS (ILO) “PËR KONTROLLIN E PUNËS NË BUJQËSI, C 129, 1969”**

Në mbështetje të neneve 78, 83 pika 1 dhe 121 të Kushtetutës, me propozimin e Këshillit të Ministrave,

**KUVENDI**  
**I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË**

**VENDOSI:**

**Neni 1**

Ratifikohet Konventa e Organizatës Ndërkombëtare të Punës (ILO) “Për kontrollin e punës në bujqësi, C 129, 1969”.

**Neni 2**

Ky ligj hyn në fuqi 15 ditë pas botimit në Fletoren Zyrtare.

**Shpallur me dekretin nr.5408, datë 19.7.2007 të Presidentit të Republikës së Shqipërisë,  
Alfred Moisiu**

**KONVENTA**  
**E KONTROLLIT TË PUNËS (BUJQËSI) C129, 1969**

Konventa mbi Kontrollin e Punës. (Shënim: data e hyrjes në fuqi: 19.01.1972)

Konventa: C129

Vendi: Gjenevë

Sesioni i Konferencës: 53

Data e miratimit: 25/06/1969

Klasifikimi i subjektit: Kontrolli i punës

Subjekti: Administrimi dhe kontrolli i punës

Shih ratifikimet e kësaj Konvente.

Konferenca e Përgjithshme e Organizatës Ndërkombëtare të Punës, organizuar në San Francisko nga organi drejtues i Zyrës Ndërkombëtare të Punës, në sesionin e saj të tridhjetetretë, më 4 qershor 1969; dhe

*duke vërejtur* kushtet e konventave ekzistuese ndërkombëtare të punës mbi kontrollin e punës, si p.sh. Konventa e Kontrollit të Punës e vitit 1947, e cila zbatohet në industri dhe tregti dhe Konventa e Plantacioneve e vitit 1958, e cila mbulon një kategori të kufizuar të sipërmarrjeve bujqësore; dhe

*duke marrë parasysh* faktin se standardet ndërkombëtare të parashikuara për kontrollin bujqësor në përgjithësi janë të kënaqshme; dhe

*pasi është vendosur* mbi miratimin e disa propozimeve në lidhje me kontrollin e punës në bujqësi i cili përbën pikën e katërt të agjendës së sesionit; dhe

*pasi është përcaktuar* që këto propozime të marrin formën e një konvente ndërkombëtare,

miraton më njëzet e pesë qershor të vitit njëmijë e nëntëqind e gjashtëdhjetë e nëntë Konventën e mëposhtme, e cila mund të referohet si Konventa e Kontrollit të Punës (Bujqësi), 1969.

## Neni 1

1. Në këtë Konventë termi “sipërmarrje bujqësore” nënkupton një sipërmarrje ose pjesë të sipërmarrjes, që ka të bëjë me kultivimin, administrimin e kafshëve, përfshirë këtu prodhime dhe kujdesin për gjënë e gjallë, pylltarinë, kopshtarinë, përpunimin fillestar të prodhimeve bujqësore nga operatori i sipërmarrjes ose çdo formë aktiviteti tjetër bujqësor.

2. Pas konsultimit me shumicën e organizatave përfaqësuese të punëdhënësve dhe punëmarrësve të interesuar, atje ku ato ekzistojnë, autoriteti kompetent do të përcaktojë sipas nevojës vijën ndarëse të bujqësisë nga industria dhe tregtia, në mënyrë që të mos përjashtojë ndonjë sipërmarrje bujqësore nga sistemi kombëtar i kontrollit të punës.

3. Në çdo rast, kur dyshohet nëse kjo Konventë zbatohet për një sipërmarrje ose pjesë të një sipërmarrjeje, çështja zgjidhet nga autoriteti kompetent.

## Neni 2

Në këtë Konventë termi “dispozita ligjore” përfshin, përveç ligjeve dhe rregulloreve, vendimet e arbitrazhit dhe marrëveshjet e përbashkëta mbi të cilat vepron forca e ligjit dhe që janë të zbatueshme nga inspektorët e punës.

## Neni 3

Çdo anëtar i Organizatës Ndërkombëtare të Punës, për të cilët kjo Konventë ka hyrë në fuqi, do të sigurojë një sistem kontrolli të punës në bujqësi.

## Neni 4

Sistemi i kontrollit të punës në bujqësi zbatohet kundrejt sipërmarrjeve në të cilat angazhohen punëmarrësit ose shegertët, pavarësisht nga shpërblimi, lloji, forma ose kohëzgjatja e kontratës.

## Neni 5

1. Çdo anëtar ratifikues i kësaj Konvente mundet, në deklaratën që shoqëron ratifikimin, të marrë përsipër të mbulojë me anë të kontrollit të punës në bujqësi një ose më shumë nga kategoritë e mëposhtme të punëtorëve të angazhuar në sipërmarrjet bujqësore:

a) qiramarrësit, të cilët nuk përdorin ndihmë të jashtme, punëtorë që marrin gjysmën e prodhimit dhe kategori të ngjashme të punëtorëve bujqësorë;

b) personat që marrin pjesë në një sipërmarrje ekonomike kolektive, si p.sh. anëtarët e një kooperative;

c) anëtarët e familjes së operuesit të sipërmarrjes të përcaktuar nga legjislacioni dhe rregulloret kombëtare.

2. Më pas, çdo anëtar, i cili ka ratifikuar këtë Konventë, mund t’i komunikojë Drejtorit të Përgjithshëm të Zyrës Ndërkombëtare të Punës një deklaratë, me anë të së cilës të marrë përsipër të mbulojë një ose më shumë nga kategoritë e personave të lartpërmendur në paragrafin paraprijës, të cilët nuk janë mbuluar nga një deklaratë e mëparshme.

3. Çdo anëtar i cili ka ratifikuar këtë Konventë do të tregojë në raportet e tij sipas nenit 22 të Kushtetutës së Organizatës Ndërkombëtare të Punës se në çfarë mase kanë hyrë në fuqi ose propozohet të hyjnë në fuqi dispozitat e Konventës, për sa i përket kategorive të personave të referuar në paragrafin 1 të këtij neni, të pambuluar nga një deklaratë e mëparshme.

## Neni 6

1. Funkcionet e sistemit të kontrollit të punës në bujqësi
  - a) të sigurojë zbatimin e dispozitave ligjore që kanë të bëjnë me kushtet e punës dhe mbrojtjen e punëtorëve gjatë punës, si p.sh. dispozitat mbi orët, pagën, pushimet javore dhe vjetore, sigurinë, shëndetin dhe mirëqenien, punësimin e grave, fëmijëve dhe të rinjve, dhe çështje të ngjashme për sa kohë që këto dispozita të jenë të zbatueshme nga inspektorët e punës.
  - b) t'u sigurojë punëdhënësve dhe punëmarrësve informacion teknik mbi masat më efektive të zbatimit të dispozitave ligjore;
  - c) t'i parashtrijë autoritetit kompetent defektet dhe abuzimet e pambuluara specifikuara nga dispozitat ligjore ekzistuese dhe t'i paraqesë atij propozime mbi përmirësimin e legjislacionit dhe rregullave.
2. Legjislacioni dhe rregulloret kombëtare mund t'u japin inspektorëve të punës në bujqësi funksione këshilluese ose zbatuese në lidhje me dispozitat ligjore të kushteve të jetesës së punëtorëve dhe familjeve të tyre.
3. Çdo detyrë tjetër që mund t'u besohet inspektorëve të punës në bujqësi nuk duhet të jetë e tillë që të bjerë ndesh me realizimin efektiv të detyrave të tyre parësore ose të cenojë në çfarëdo mënyre autoritetin dhe paanësinë që iu nevojiten inspektorëve në marrëdhëniet e tyre me punëdhënësit dhe punëmarrësit.

## Neni 7

1. Për aq sa është e pajtueshme me praktikën administrative të Anëtarit, kontrolli i punës në bujqësi vendoset nën mbikëqyrjen dhe kontrollin e një organi qendror.

Në rast të një shteti federal, termi "organ qendror" mund të nënkuptojë një organ në nivel federal ose një në nivel nën ndarje federale.

Kontrrolli i punës në bujqësi realizohet p.sh.:

  - a) nga një departament i vetëm kontrolli të punës, përgjegjës për të gjithë sektorët e aktivitetit ekonomik;
  - b) nga një departament i vetëm kontrolli të punës, i cili cakton degën institucionale funksionale nëpërmjet trajnimit të duhur të inspektorëve të caktuar për të ushtruar funksionet në bujqësi;
  - c) nga një departament i vetëm kontrolli të punës, i cili cakton degën institucionale të brendshme duke krijuar një shërbim teknik të kualifikuar, nëpunësit e të cilit do të ushtrorjnë funksionet e tyre në bujqësi; ose
  - d) nga një shërbim kontrolli bujqësor të specializuar, aktiviteti i të cilit mbikëqyret nga një organ qendror të cilit i janë atribuar të drejta të barabarta për sa i përket kontrollit të punës në fusha të tjera, si p.sh. industria, transporti dhe tregtia.

## Neni 8

1. Stafit i kontrollit të punës në bujqësi përbëhet nga nëpunës publikë, statusi dhe kushtet e shërbimit të të cilëve janë të tilla që sigurojnë punësim të qëndrueshëm, pavarësi nga ndryshimet qeverisëse dhe ndikimet e jashtme të gabuara.
2. Për sa kohë që ekziston pajtueshmëria me legjislacionin, rregulloren dhe praktikën kombëtare, anëtarët mund të përfshijnë në sistemin e tyre të kontrollit të punës në bujqësi nëpunës ose përfaqësues të organizatave profesionale, aktivitetet e të cilave plotësojnë ato të stafit të kontrollit publik; personave në fjalë do t'u sigurohet qëndrueshmëria e pozicionit dhe pavarësia nga ndikimet e jashtme të gabuara.

## Neni 9

1. Në varësi të kushteve për rekrutim në shërbimin publik të cilat mund të jenë parashikuar nga legjislacioni dhe rregullat kombëtare, inspektorët e punës në bujqësi rekrutohen mbi bazën e vetme të kualifikimeve për realizimin e detyrave.

2. Mjetet e vërtetimit të kualifikimeve të tilla përcaktohen nga autoriteti kompetent.

3. Inspektorët e punës në bujqësi do të jenë të kualifikuar në mënyrë të mjaftueshme për realizimin e detyrave të tyre dhe do të ndërmerren masa për kualifikimin e mëtejshëm të tyre gjatë periudhës së punësimit.

## Neni 10

Si burrat, ashtu edhe gratë janë të pranueshëm për t'u emëruar në stafin e kontrollit të punës në bujqësi, sipas nevojës, inspektorëve burra e gra iu ngarkohen detyra të veçanta.

## Neni 11

Çdo anëtar merr masat e nevojshme për të siguruar që ekspertët dhe specialistët me kualifikimet e duhura teknike, të cilët mund të ndihmojnë në zgjidhjen e problemeve që kërkojnë njohuri teknike, angazhohen në detyrën e kontrollit të punës në bujqësi, sipas mënyrës që çmohet më e përshtatshme në kushtet kombëtare.

## Neni 12

1. Autoriteti kompetent ndërmerr masat e duhura për të nxitur bashkëpunimin efektiv ndërmjet shërbimeve të kontrollit në bujqësi dhe shërbimeve qeveritare e publike ose institucioneve të miratuara të cilat angazhohen në detyra të njëjta.

2. Sipas nevojës, autoriteti kompetent mund t'i besojë funksione të veçanta kontrolli ndihmës në nivel lokal apo rajonal shërbimeve të duhura qeveritare e institucioneve publike ose t'i shoqërojë këto shërbime ose institucione me ushtrimin e funksioneve në fjalë, me kusht që kjo të mos cenojë zbatimin e parimeve të kësaj Konvente.

## Neni 13

Autoriteti kompetent ndërmerr masat e duhura për të nxitur bashkëpunimin ndërmjet nëpunësve të inspektoratit të punës në bujqësi dhe punëdhënësve e punëmarrësve, ose organizatave të tyre, atje ku ekzistojnë.

## Neni 14

Do të merren masa për të siguruar se numri i inspektorëve në bujqësi është i mjaftueshëm për të siguruar realizimin efektiv të detyrave të inspektoratit dhe përcaktohen në lidhje me--

- a) rëndësinë e detyrave të cilat inspektorët duhet të kryejnë, në veçanti; --
- b) numrin, natyrën, volumin dhe vendndodhjen e sipërmarrjeve bujqësore të planifikuara për inspektim;
  - i) numrin dhe shtresat e personave të angazhuar në sipërmarrje të tilla; dhe
  - ii) numrin dhe kompleksitetin e dispozitave ligjore që duhet të zbatohen;
- b) mjetet materiale të vëna në dispozicion të inspektorëve; dhe
- c) kushtet praktike, në bazë të të cilave do kryhen vizitat e kontrollit, në mënyrë që të jenë efektive.

## Neni 15

1. Autoriteti kompetent merr masat e nevojshme për të pajisur inspektorët e punës në bujqësi me:

a) zyra lokale të vendosura në vende ku të merret parasysh pozicioni gjeografik i sipërmarrjeve bujqësore dhe mjetet e komunikimit, të pajisura në mënyrën e duhur në përputhje me kërkesat e shërbimit, dhe në mënyrë që personat përkatës të kenë një shkallë sa më të lartë aksesimi ndaj tyre;

b) lehtësira të nevojshme transporti për kryerjen e detyrave të tyre në rastet kur shërbime publike të përshtatshme nuk ekzistojnë.

2. Autoriteti kompetent merr masat e nevojshme për të rimbursuar inspektorët e punës në bujqësi me shpenzimet e rastit dhe të udhëtimit, të cilat mund të jenë të nevojshme për kryerjen e detyrave.

## Neni 16

1. Inspektorët e punës në bujqësi të pajisur me kredencialet e duhura autorizohen:

a) të hyjnë lirshëm dhe pa njoftim paraprak në çdo orë të ditës e natës në çdo vend pune të mundshëm për inspektim;

b) të hyjnë ditën në çdo ambient, për të cilin kanë arsye të besojnë se duhet t'i nënshtrohen inspektimit;

c) të kryejnë kontrole, shqyrtime ose hetime, të cilat mund t'i çmojnë të nevojshme për t'u siguruar se dispozitat ligjore zbatohen rigorozisht dhe në veçanti:

i) të intervistojnë, vetëm apo në praninë e dëshmitarëve, punëdhënësin, stafin e sipërmarrjes ose një person tjetër në sipërmarrje mbi çdo çështje që ka të bëjë me zbatimin e dispozitave ligjore;

ii) të kërkojë, sipas mënyrës së parashikuar në legjislacionin dhe rregulloren kombëtare, nxjerrjen e librave, regjistrave ose dokumenteve, mbajtja e të cilave parashikohet nga legjislacioni dhe rregullorja kombëtare, që kanë të bëjnë me kushtet e jetesës dhe punës, për të vërtetuar se ato janë në pajtim me dispozitat ligjore, dhe të kopjojë dokumente ose pjesë të shkëputura nga to;

iii) të marrë apo zhvendosë për qëllime kontrolli mostra prodhimesh, materialeve dhe substancave që përdoren apo trajtohen, me kusht njoftimin e punëdhënësit ose përfaqësuesit të tij mbi prodhimet, materialet, apo substancat e marra ose të zhvendosura për këto qëllime.

2. Në zbatim të nënparagrafëve (a) dhe (b) të paragrafit 1 të këtij neni, inspektorët e punës nuk hyjnë në shtëpinë private të operuesit të sipërmarrjes, përveç rasteve me pëlqimin e operuesit ose me një autorizim të veçantë të lëshuar nga autoriteti kompetent.

3. Në rastin e një kontrolli, inspektorët njoftojnë punëdhënësin ose përfaqësuesin e tij, dhe punëtorët ose përfaqësuesit e tyre mbi praninë e tyre, nëse një njoftim i tillë nuk cenon kryerjen e detyrave të tyre.

## Neni 17

Shërbimet e kontrollit të punës në bujqësi organizohen, në rastet dhe në mënyrën e përcaktuar nga autoriteti kompetent, për kontrollin me efekt parandalues të një fabrike të re, materialeve ose substancave të reja dhe metodave të reja përdorimit apo përpunimit të produkteve të cilat duken se paraqesin rrezik për shëndetin dhe sigurinë.

## Neni 18

1. Inspektorët e punës në bujqësi autorizohen të ndërmarrin hapa me synim ndreqjen e defekteve të vërejtura në fabrikë, në metodat e organizimit apo punësimit në sipërmarrjet bujqësore, përfshirë përdorimin e materialeve apo substancave të rrezikshme, për të cilat ata mund të kenë arsye të mjaftueshme të besojnë se përbëjnë rrezik për shëndetin apo sigurinë.

2. Në mënyrë që t'u jepet mundësia të ndërmarrin këto hapa, inspektorët autorizohen, duke iu nënshtruar të drejtës për apelim pranë një autoriteti ligjor apo administrativ të parashtruar me ligj, të kryejnë apo të kenë kryer urdhra me anë të të cilëve kërkohen:

a) ndryshime në instalime, fabrikë, ambiente, vegla pune, pajisje apo makineri, që duhet të realizohen brenda një kohe të përcaktuar, e nevojshme për të siguruar pajtueshmëri me dispozitat ligjore në lidhje me shëndetin ose sigurinë; ose

b) masa me fuqi veprimi të menjëhershëm, që mund të shkojnë deri në pezullimin e punës, në rast rreziku të pashmangshëm ndaj shëndetit ose sigurisë.

3. Kur procedurat e përshkruara në paragrafin 2 nuk përputhen me praktikat administrative apo gjyqësore të anëtarit, inspektorëve u lind e drejta t'i drejtohen autoritetit kompetent për nxjerrjen e urdhrave ose për ndërmarrjen e masave me fuqi vepruese të menjëhershme.

4. Defektet e vërejtura nga inspektori gjatë vizitës së sipërmarrjes dhe urdhrat që ai nxjerr apo ka nxjerrë në zbatim të paragrafit 2 ose për të cilat ai synon t'i zbatojë në bazë të paragrafit 3, duhet t'i bëhen menjëherë të njohura punëdhënësit dhe përfaqësuesve të punëtorëve.

#### Neni 19

1. Inspektorati i punës në bujqësi njoftohet mbi aksidentet profesionale dhe rastet e sëmundjeve profesionale të hasura në sektorin bujqësor, në masën dhe mënyrën e parashikuar nga ligjet dhe rregulloret kombëtare.

2. Inspektorët njoftohen e shoqërohen në shkallën më të lartë të mundshme për çdo hetim në terren mbi shkaqet e aksidenteve më të rënda profesionale apo sëmundjeve profesionale, veçanërisht të atyre rasteve që cenojnë një numër punëtorësh ose që kanë pasojë fatale.

#### Neni 20

Kushtëzuar nga përjashtimet e mundshme sipas ligjeve ose rregulloreve kombëtare, inspektorët e punës në bujqësi:

a) ndalohen të kenë interes të drejtpërdrejtë ose jo mbi sipërmarrjet që kanë nën kontroll;

b) detyrohen të ndëshkohen me gjoba përkatëse ose masa disiplinore për të mos zbuluar, edhe pas largimit nga detyra, sekrete prodhimi, biznesi ose procese pune që mund të hasen prej tyre gjatë kryerjes së detyrës; dhe

c) trajtojnë si tepër konfidenciale burimin e çdo ankimi që çon në zbulimin e një defekti, një rreziku në proceset e punës ose një shkelje të dispozitave ligjore dhe nuk i bëjnë aludime punëdhënësit ose përfaqësuesit të tij se kontrolli ishte pasojë e marrjes së një ankimi të tillë.

#### Neni 21

Sipërmarrjet bujqësore kontrollohen aq shpesh dhe me aq imtësi sa është e nevojshme për të siguruar zbatimin efektiv të dispozitave ligjore përkatëse.

#### Neni 22

1. Ndaj personave që shkelin apo neglizhojnë të zbatojnë dispozitat ligjore të zbatueshme nga inspektorët e punës në bujqësi, merren procedime të menjëhershme ligjore ose administrative pa paralajmërim paraprak; me kusht që mund të bëhen përjashtime nga ligjet dhe rregulloret kombëtare në lidhje me rastet në të cilat pritet të jepet njoftimi paraprak për marrjen e masave rregullatore apo parandaluese.

2. Inspektorëve të punës u lihet liri veprimi për të paralajmëruar dhe këshilluar në vend që të rekomandojnë apo fillojnë procedime.

## Neni 23

Në rast se inspektorët e punës në bujqësi nuk janë të autorizuar të fillojnë procedime, ata autorizohen të përcjellin raportet e shkeljeve të dispozitave ligjore drejtpërsëdrejti te një autoritet kompetent për të filluar këto procedime.

## Neni 24

Ndëshkime të mjaftueshme për shkelje të dispozitave ligjore të zbatueshme nga inspektorët në bujqësi dhe për pengim të inspektorëve të punës në kryerjen e detyrave të tyre parashikohen në ligjet dhe rregulloret e vendeve përkatëse, të cilat duhet të zbatohen efektivisht.

## Neni 25

1. Inspektorëve të punës apo zyrës së kontrollit lokal, sipas rastit, u kërkohet të paraqesin pranë autoritetit të kontrollit qendror raporte periodike mbi rezultatet e veprimtarisë së tyre bujqësore.

2. Këto raporte përpilohen në mënyrë të tillë dhe trajtojnë tema të tilla që herë pas here këshillohen nga autoriteti i kontrollit qendror; raportet paraqiten të paktën aq shpesh sa parashikohet nga autoriteti përkatës dhe në çdo rast jo më rrallë se një herë në vit.

## Neni 26

1. Autoriteti i kontrollit qendror publikon një raport vjetor mbi punën e shërbimeve të kontrollit në bujqësi si raport më vete ose si pjesë e raportit të përgjithshëm vjetor.

2. Raporte të tilla vjetore publikohen brenda një kohe të arsyeshme nga data e mbarimit të vitit përkatës dhe në çdo rast brenda dymbëdhjetë muajve.

3. Kopje të raporteve vjetore i dorëzohen Drejtorit të Përgjithshëm të Zyrës Ndërkombëtare të Punës brenda tre muajve nga data e publikimit.

## Neni 27

Raporti vjetor i publikuar nga autoriteti i kontrollit qendror trajton në veçanti temat e mëposhtme, aq sa mund të jenë nën kontrollin e autoritetit në fjalë:

- a) ligjet dhe rregulloret që kanë të bëjnë me kontrollin e punës në bujqësi;
- b) stafin e shërbimit të kontrollit të punës në bujqësi;
- c) të dhëna të sipërmarrjeve bujqësore të detyrueshme për inspektim, si dhe numrin e personave të punësuar në to;
- d) të dhëna të vizitave të kontrollit;
- e) të dhëna të shkeljeve dhe ndëshkimeve të marra;
- f) të dhëna të aksidenteve profesionale, përfshirë shkaqet;
- g) të dhëna të sëmundjeve profesionale, përfshirë shkaqet.

## Neni 28

Ratifikimi zyrtar i kësaj Konvente i komunikohet Drejtorit të Përgjithshëm të Zyrës Ndërkombëtare të Punës për regjistrim.

## Neni 29

1. Kjo Konventë është e detyrueshme vetëm mbi ata anëtarë të Organizatës Ndërkombëtare të Punës, ratifikimet e të cilëve janë regjistruar pranë Drejtorit të Përgjithshëm.

2. Konventa hyn në fuqi dymbëdhjetë muaj nga data në të cilën dy anëtarë regjistrohen pranë Drejtorit të Përgjithshëm.

3. Pas kësaj, Konventa hyn në fuqi për çdo anëtar, dymbëdhjetë muaj nga data e regjistrimit të ratifikimit.

#### Neni 30

1. Pasi të kenë kaluar dhjetë vjet nga data në të cilën Konventa ka hyrë në fuqi, një anëtar i cili ka ratifikuar këtë Konventë mund ta shpallë atë të pavlefshme me anë të një akti komunikuar Drejtorit të Përgjithshëm të Zyrës Ndërkombëtare të Punës për regjistrim. Kjo zgjidhje e Konventës nuk do të ketë fuqi deri në një vit pas datës së regjistrimit.

2. Çdo anëtar i cili ka ratifikuar këtë Konventë dhe që brenda vitit që pason mbarimin e periudhës dhjetëvjeçare të përmendur në paragrafin paraprijës, nuk ka ushtruar të drejtën për zgjidhjen e marrëveshjes të parashikuar në këtë nen, ka detyrim ligjor për një periudhë tjetër dhjetëvjeçare dhe pas kësaj, mund ta shpallë këtë Konventë të pavlefshme pas mbarimit të çdo periudhe dhjetëvjeçare sipas kushteve të parashikuara në këtë nen.

#### Neni 31

1. Drejtori i Përgjithshëm i Zyrës Ndërkombëtare të Punës njofton të gjithë anëtarët e Organizatës Ndërkombëtare të Punës në lidhje me regjistrimet e të gjitha ratifikimeve, deklarimeve dhe zgjidhjeve të marrëveshjes të komunikuar atij nga ana e anëtarëve të Organizatës.

2. Në njoftimin e anëtarëve të Organizatës mbi regjistrimin e ratifikimit të dytë, Drejtori i Përgjithshëm u tërheq vëmendjen anëtarëve të Organizatës në lidhje me datën në të cilën Konventa hyn në fuqi.

#### Neni 32

Në përputhje me nenin 102 të Kartës së Kombeve të Bashkuara, Drejtori i Përgjithshëm i Organizatës Ndërkombëtare të Punës i komunikon Sekretarit të Përgjithshëm të Kombeve të Bashkuara për regjistrim detajet e çdo ratifikimi, deklarimi, dhe akti zgjidhjeje të regjistruar prej tij në përputhje me dispozitat e neneve paraprijës.

#### Neni 33

Kur organi drejtues i Zyrës Ndërkombëtare të Punës e çmon të arsyeshme, ai i paraqet Konferencës së Përgjithshme një raport mbi ecurinë e kësaj Konvente dhe shqyrton preferencën e vendosjes në agjendën e konferencës të çështjes së rishikimit të Konventës, pjesërisht ose në tërësi.

#### Neni 34

1. Konferenca mund të miratojë një konventë të re që rishikon këtë Konventë pjesërisht ose në tërësi, nëse konventa e re nuk parashikon ndryshe, atëherë:

a) ratifikimi nga një anëtar i Konventës së re të rishikuar nënkupton *ipso jure* zgjidhjen e menjëhershme të kësaj Konvente, pavarësisht nga dispozitat e nenit 30 të mësipërm, në momentin kur konventa e re e rishikuar hyn në fuqi;

b) nga data kur konventa e re e rishikuar hyn në fuqi, kjo Konventë nuk mund të ratifikohet më nga anëtarët.



2. Kjo Konventë mbetet në çdo rast në fuqi në formën dhe përmbajtjen e saj aktuale për ata anëtarë të cilët e kanë ratifikuar atë, por nuk kanë ratifikuar Konventën e rishikuar.

Neni 35

Versionet në gjuhën angleze dhe frënge të tekstit të kësaj Konvente janë njëlloj të barazvlefshme.

**LIGJ**  
**Nr.10 235, datë 18.2.2010**

**PËR ADERIMIN E REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË NË TRAKTATIN  
NDËRKOMBËTAR PËR BURIMET GJENETIKE TË BIMËVE, PËR BUJQËSINË  
DHE USHQIMIN**

Në mbështetje të neneve 78, 83 pika 1 dhe 121 të Kushtetutës, me propozimin e Këshillit të Ministrave,

**KUVENDI**  
**I REPUBLIKËS SË SHQIPËRISË**

**VENDOSI:**

Neni 1

Republika e Shqipërisë aderon në traktatin ndërkombëtar për burimet gjenetike të bimëve, për bujqësinë dhe ushqimin.

Neni 2

Ky ligj hyn në fuqi 15 ditë pas botimit në Fletoren Zyrtare.

**Shpallur me dekretin nr.6456, datë 9.3.2010 të Presidentit të Republikës së Shqipërisë,  
Bamir Topi**

# TRAKTAT NDËRKOMBËTAR PËR BURIMET GJENETIKE TË BIMËVE PËR BUJQËSINË DHE USHQIMIN

## Preambula

Palët kontraktuese,  
*të bindura* për natyrën e veçantë të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, tipareve të tyre të dallueshme dhe problemeve që kanë nevojë për zgjidhje të dallueshme;  
*të alarmuara* nga erozioni i vazhdueshëm i këtyre burimeve;  
*të vetëdijshme* që burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin janë një shqetësim i përbashkët për të gjitha vendet, pasi të gjitha vendet varen shumë tek burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin që e kanë origjinën gjetkë;  
*duke e ditur* se konservimi, eksplorimi, mbledhja, karakterizimi, vlerësimi dhe dokumentimi i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin janë thelbësore për të plotësuar objektivat e Deklaratës së Romës për sigurinë e ushqimit dhe planit të veprimit të samitit botëror të ushqimit dhe për zhvillimin bujqësor të qëndrueshëm për këtë brez dhe për brezat që do të vijnë, dhe se kapaciteti i vendeve në zhvillim dhe vendeve me ekonomi në tranzicion për të ndërmarrë detyra të tilla duhet të përforcohet urgjent;  
*duke vënë re* se plani botëror i veprimit për konservimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin është një kuadër i pranuar ndërkombëtarisht për aktivitete të tilla;  
*duke njohur* më tej se burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin janë lëndë e parë e domosdoshme për përmirësimin gjenetik të bimëve, ose nëpërmjet përzgjedhjes nga fermerët nëpërmjet përmirësimit klasik ose bioteknologjive moderne, dhe janë thelbësore për përshtatjen ndaj ndryshimeve të paparashikuara mjedisore dhe nevojave të njerëzve në të ardhmen;  
*duke afirmuar* se kontributet e fermerëve në të shkuarën, në të tashmen dhe në të ardhmen në të gjitha pjesët e botës, në veçanti ato në qendra të origjinës dhe diversitetit, në konservimin, përmirësimin dhe bërjen e këtyre shërbimeve të disponueshme përbëjnë bazën e të drejtave të fermerëve;  
*duke afirmuar* edhe se të drejtat e njohura në këtë traktat për të ruajtur, përdorur, shkëmbyer, dhe për të shitur fara të ruajtura nga fermerët dhe materiale të tjera të shumimit, dhe për të marrë pjesë në vendimmarrje në lidhje me përdorimin e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, dhe në ndarjen e drejtë dhe të barabartë të përfitimeve që vijnë prej tyre, janë thelbësore për respektimin e të drejtave të fermerëve, si dhe për nxitjen e të drejtave të fermerëve në nivele kombëtare dhe ndërkombëtare;  
*duke njohur* se ky traktat dhe marrëveshje të tjera ndërkombëtare që lidhen me këtë traktat duhet të jenë mbështetëse për sa i përket bujqësisë së qëndrueshme dhe sigurisë ushqimore;  
*duke afirmuar* se asgjë në këtë traktat nuk do të interpretohet thjesht si nënkuptim i ndonjë ndryshimi në të drejtat dhe detyrimet e palëve kontraktuese që rrjedhin nga marrëveshjet ndërkombëtare;  
*duke kuptuar* se ky dokument nuk ka synim të krijojë një hierarki ndërmjet këtij traktati dhe marrëveshjeve të tjera ndërkombëtare;  
*të vetëdijshme* që çështjet që lidhen me menaxhimin e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin janë në një pikë takimi ndërmjet bujqësisë, mjedisit dhe tregtisë dhe të bindur që duhet të ketë sinergji ndërmjet këtyre sektorëve;  
*të vetëdijshme* për përgjegjësinë e tyre për brezat e mëparshëm dhe të ardhshëm për të ruajtur diversitetin e botës, për sa u përket burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin;  
*duke njohur* që, në ushtrimin e të drejtave të tyre sovraane mbi burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, shtetet mund të përfitojnë bashkërisht nga krijimi i një sistemi efektiv shumëpalësh për një akses të lehtësuar në një përzgjedhje të negociuar të këtyre burimeve dhe për një ndarje të drejtë dhe të barabartë të përfitimeve që dalin nga përdorimi i tyre; dhe

duke dëshiruar të bien dakord për një marrëveshje ndërkombëtare në kuadrin e Organizatës së Ushqimit dhe Bujqësisë të Kombeve të Bashkuara, më poshtë FAO, sipas nenit XIV të Kushtetutës së FAO-s,  
palët kanë rënë dakord si më poshtë:

## PJESA I HYRJE

### Neni 1 **Objektivat**

1.1 Objektivat e këtij traktati janë ruajtja dhe përdorimi i qëndrueshëm i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin dhe ndarja e drejtë dhe e barabartë e përfitimeve që dalin nga përdorimi i tyre, në përputhje me Konventën për diversitetin biologjik për një bujqësi të qëndrueshme dhe për sigurinë ushqimore.

1.2 Këto objektiva do të realizohen duke e lidhur ngushtë këtë traktat me Organizatën e Kombeve të Bashkuara për Ushqimin dhe Bujqësinë, dhe Konventën për diversitetin biologjik.

### Neni 2 **Përdorimi i termave**

Për qëllime të këtij traktati, termat e mëposhtëm kanë kuptimet e dhëna më poshtë. Këto përkufizime nuk synojnë të mbulojnë tregtinë e produkteve:

“Ruajtja *in situ*” është ruajtja e ekosistemeve dhe e habitateve natyrore dhe mirëmbajtja dhe riaftësimi i popullatave të vlefshme të specieve në ambientet e tyre natyrore dhe, në rast të specieve bimore të rritura në kushte shtëpiake ose të kultivuara, në ambiente në të cilat ato kanë zhvilluar tiparet e tyre dalluese.

“Ruajtja *ex situ*” nënkupton ruajtjen e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin jashtë mjedisit të tyre natyror.

“Burimet gjenetike bimore për bujqësinë dhe ushqimin” nënkupton çdo material gjenetik me origjinë bimore me vlerë aktuale ose potenciale për bujqësinë dhe ushqimin.

“Material gjenetik” nënkupton çdo material me origjinë bimore, duke përfshirë materialet riprodhuese dhe vegjetative që shtohen, që përmbajnë njësi funksionale të trashëgimisë.

“Variatet” nënkupton një grup bimor brenda një taksoni të vetëm botanik të nivelit më të ulët të njohur, i përcaktuar nga shprehja e riprodhueshme e karakteristikave të tij të dallueshme ose e karakteristikave të tjera gjenetike.

“Koleksionimi *ex situ*” nënkupton një koleksion të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin jashtë mjedisit të tyre natyror.

“Qendra e origjinës” nënkupton zonën gjeografike ku një specie bimore e kultivuar ose e egër, zhvilloi për herë të parë tiparet e saj të dallueshme.

“Qendra e diversitetit të bimëve” nënkupton një zonë gjeografike që përmban një nivel të lartë të diversiteti gjenetik për speciet e bimëve në kushtet in situ.

### Neni 3 **Qëllimi**

Ky traktat lidhet me burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

PJESA II  
DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

Neni 4

**Detyrime të përgjithshme**

Çdo palë kontraktuese siguron përputhshmërinë me ligjet, rregulloret dhe procedurat e saj me detyrimet, siç parashikohen në këtë traktat.

Neni 5

**Ruajtja, eksplorimi, mbledhja, karakterizimi, vlerësimi dhe dokumentimi i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin**

5.1 Çdo palë kontraktuese, kur lejohet nga legjislacioni kombëtar, dhe në bashkëpunim me palët e tjera kontraktuese, dhe kur duhet, promovon një qasje të integruar për eksplorimin, ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për ushqimin dhe bujqësisë, dhe në veçanti, sipas rastit:

a) vrojtojnë dhe bëjnë inventarin e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, duke marrë parasysh statusin dhe nivelin e ndryshimit në popullatat ekzistuese, duke përfshirë dhe përdorimin potencial, dhe, sipas mundësive, vlerësojnë kërcënimet që u kanosen këtyre popullatave;

b) nxisin mbledhjen e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin dhe informacionin përkatës që lidhet me këto burime gjenetike të bimëve që janë të kërcënuara ose janë në përdorim potencial;

c) nxisin ose mbështesin, në mënyrën e duhur, përpjekjet e fermerëve dhe komuniteteve lokale për të menaxhuar dhe për të ruajtur burime gjenetike të bimëve të tyre për bujqësinë dhe ushqimin në fermë;

d) nxisin konservimin *in situ* të llojeve të egra të bimëve dhe vetë bimëve të egra për prodhimin e ushqimit, duke përfshirë dhe zonat e mbrojtura, duke mbështetur, ndër të tjera, përpjekjet e komuniteteve vendase dhe lokale;

e) bashkëpunojnë për të nxitur zhvillimin e një sistemi efikas dhe të qëndrueshëm të konservimit *ex situ*, duke i kushtuar vëmendje nevojës për një dokumentacion të duhur, karakterizim, rigjenerim dhe vlerësim, dhe për të nxitur zhvillimin dhe transferimin e teknologjive të përshtatshme për këtë qëllim, me synim përmirësimin e përdorimit të qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për ushqime dhe bujqësi;

f) monitorojnë ruajtjen e zbatueshmërisë, shkallën e ndryshimit dhe integritetin gjenetik të koleksioneve të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

5.2. Palët kontraktuese, sipas nevojës, marrin masa për të minimizuar ose, nëse është e mundur, për të eliminuar kërcënimet ndaj burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

Neni 6

**Përdorimi i qëndrueshëm i burimeve gjenetike të bimëve**

6.1 Palët kontraktuese zhvillojnë dhe ruajnë politika dhe masa ligjore të duhura për promovimin e përdorimit të qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

6.2 Përdorimi i qëndrueshëm i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin mund të përfshijë masa të tilla si:

a) ndjekja e politikave të drejta të bujqësisë, që nxisin, sipas nevojës, zhvillimin e sistemeve të ndryshme bujqësore që rrisin përdorimin e qëndrueshëm të diversitetit biologjik dhe burimeve të tjera natyrore;

b) forcimi i kërkimit që nxit dhe ruan diversitetin biologjik duke maksimizuar ndryshimin intra dhe inter specifik për përfitime të fermerëve, në veçanti të atyre që gjenerojnë dhe përdorin varietetet e tyre dhe zbatojnë parimet ekologjike në ruajtjen e pjellorisë së tokës dhe në luftën kundër sëmundjeve, barërave të këqija dhe insekteve të dëmshme;

c) nxitja, sipas nevojës, e përpjekjeve për përmirësimin gjenetik të bimëve, të cilat, me pjesëmarrjen e fermerëve, në veçanti në vendet në zhvillim, forcojnë kapacitetin për të zhvilluar varietete, në veçanti të përshtatura me kushtet sociale, ekonomike dhe ekologjike, duke përfshirë dhe zonat marginale;

d) zgjerimi i bazës gjenetike të bimëve dhe rritja e gamës së diversitetit gjenetik që është i disponueshëm për fermerët;

e) nxitja, sipas nevojës, e përdorimit të gjerë të bimëve lokale dhe atyre të përshtatura, varietetet dhe speciet e nënvlerësuara;

f) mbështetja, sipas nevojës, e përdorimit të gjerë të diversitetit të varieteteve dhe specieve të menaxhimit në fermë, konservimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të bimëve dhe krijimi i lidhjeve të forta për përmirësimin e bimëve dhe zhvillimin bujqësor, në mënyrë që të ulët cenueshmëria e bimëve dhe erozioni gjenetik dhe promovimi i një prodhimi ushqimor botëror të rritur me zhvillim të qëndrueshëm; dhe

g) rishikimi dhe, sipas nevojës, përshtatja e strategjive dhe rregulloreve të përmirësimit të bimëve në lidhje me daljen e varieteteve dhe shpërndarjen e farërave.

#### Neni 7

### **Angazhimet kombëtare dhe bashkëpunimi ndërkombëtar**

7.1 Çdo palë kontraktuese, sipas nevojës, do të integrojë në politikat dhe programet e zhvillimit bujqësor dhe rural aktivitetet që i referohen nenit 5 dhe 6, dhe bashkëpunon me palët kontraktuese, në mënyrë të drejtpërdrejtë ose nëpërmjet FAO-s dhe organizatave të tjera përkatëse ndërkombëtare për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

7.2 Bashkëpunimi ndërkombëtar, në veçanti, do të drejtohet në:

a) krijimin ose forcimin e aftësive të vendeve në zhvillim dhe vendeve me ekonomi në tranzicion, në lidhje me ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin;

b) rritjen e aktiviteteve ndërkombëtare për të nxitur konservimin, vlerësimin, dokumentacionin, rritjen gjenetike, përmirësimin e bimëve, shtimin e farërave; dhe ndarjen, duke ofruar akses dhe duke shkëmbyer në përputhje me pjesën IV, burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, informacionin dhe teknologjitë e nevojshme;

c) ruajtjen dhe forcimin e rregulimeve institucionale të parashikuara në pjesën V; dhe

d) zbatimin e një strategjie financimi që përcaktohet në nenin 18.

#### Neni 8

### **Ndihma teknike**

Palët kontraktuese bien dakord për të nxitur ofrimin e ndihmës teknike për palët kontraktuese, në veçanti për ato palë që janë vende në zhvillim ose vende me ekonomi në tranzicion, ose në mënyrë bilaterale ose nëpërmjet organizatave përkatëse ndërkombëtare, me objektivin e lehtësimit të zbatimit të këtij traktati.

PJESA III  
TË DREJTAT E FERMERËVE

Neni 9  
**Të drejtat e fermerëve**

9.1 Palët kontraktuese njohin kontributin e madh të dhënë dhe do që të vazhdojnë të japin komunitetet lokale dhe vendase dhe të fermerëve të të gjitha rajoneve të botës, në veçanti të komuniteteve të qendrave të origjinës dhe diverstetit të bimëve për ruajtjen dhe zhvillimin e burimeve gjenetike të bimëve që përbëjnë bazën e prodhimit ushqimor dhe bujqësor në të gjithë botën.

9.2 Palët kontraktuese bien dakord se përgjegjësia për realizimin e të drejtave të fermerëve, përderisa ato lidhen me burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, u takon qeverive kombëtare. Në përputhje me nevojat dhe përparësitë e saj, çdo palë kontraktuese, sipas nevojës, dhe në varësi të legjislacionit kombëtar, merr masa për të mbrojtur dhe për të nxitur të drejtat e fermerëve, duke përfshirë:

a) mbrojtjen e njohurive tradicionale që lidhen me burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin;

b) të drejtën e barazisë për të marrë pjesë në ndarjen e përfitimeve që dalin nga përdorimi i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin; dhe

c) të drejtën për të marrë pjesë në vendimmarrje, në nivel kombëtar, për çështje që lidhen me ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

9.3 Asgjë në këtë nen nuk do të interpretohet si kufizim i të drejtave të fermerëve për të ruajtur, përdorur, shkëmbyer dhe shitur farëra/materialin shumues, të ruajtur në fermë sipas legjislacionit të brendshëm dhe në mënyrën e duhur.

PJESA IV  
SISTEMI SHUMËPALËSH I AKSESIT DHE I NDARJES SË PËRFITIMEVE

Neni 10  
**Sistemi shumëpalësh i së drejtës dhe i ndarjes së përfitimeve**

10.1 Në marrëdhëniet e tyre me shtetet e tjera, palët kontraktuese njohin të drejtat sovrane të shteteve mbi burimet gjenetike të bimëve të tyre për bujqësinë dhe ushqimin, duke përfshirë se autoriteti për përcaktimin e së drejtës për këto burime u përket qeverive kombëtare dhe është subjekt i legjislacionit kombëtar.

10.2 Në ushtrimin e të drejtave të tyre sovrane, palët kontraktuese bien dakord të krijojnë një sistem shumëpalësh, që është efikas, efektiv dhe transparent, si për të lehtësuar akses për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, dhe për të ndarë, në një mënyrë të drejtë dhe të barabartë, përfitimet që dalin nga shfrytëzimi i këtyre burimeve mbi një bazë plotësuese dhe përforcuese të ndërsjellë.

Neni 11  
**Sigurimi i sistemit shumëpalësh**

11.1 Në mbështetje të objektivave të konservimit dhe të përdorimit të qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin dhe ndarjes së drejtë dhe të barabartë të përfitimeve që dalin nga përdorimi i tyre siç jepet në nenin 1, sistemi shumëpalësh mbulon burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin të dhëna në listë në shtojcën I, të përcaktuar sipas kriterëve të sigurisë ushqimore dhe të ndërvarësisë.

11.2 Sistemi shumëpalësh, siç përkufizohet në nenin 11.1, përfshin të gjitha burimet gjenetike të bimëve për ushqime dhe bujqësinë të dhëna në listë në shtojcën I që janë nën menaxhimin dhe kontrollin e palëve kontraktuese dhe në zotërim publik. Me qëllimin e plotësimit të sigurimit të plotë të mundshëm të sistemit shumëpalësh, palët kontraktuese ftojnë të gjithë mbajtësit e tjerë të burimeve gjenetike për bujqësinë dhe ushqimin të dhëna në shtojcën I, të përfshijnë burimet gjenetike të këtyre bimëve për ushqime dhe bujqësi në sistemin shumëpalësh.

11.3 Palët kontraktuese bien dakord gjithashtu të marrin masat e nevojshme për të inkurajuar personat fizikë dhe juridikë, brenda juridiksionit të tyre, të cilët mbajnë burime gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin të dhëna në shtojcën I për të përfshirë burime të tilla gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë në sistemin shumëpalësh.

11.4 Brenda dy vitesh nga hyrja në fuqi e këtij traktati, organi drejtues vlerëson progresin në përfshirjen e burimeve gjenetike të bimëve për ushqim dhe bujqësi që përmenden në paragrafin 11.3 të sistemit shumëpalësh. Pas këtij vlerësimi, organi drejtues vendos nëse aksesit do të vazhdojë të lehtësohet për ata persona fizikë dhe juridikë të cilëve u referohet paragrafi 11.3, të cilët nuk kanë përfshirë burimet gjenetike të këtyre bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në sistemin shumëpalësh, ose të marrë masa të tjera sipas nevojës.

11.5 Sistemi shumëpalësh përfshin dhe burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, të dhëna në listë në shtojcën I dhe të mbajtura në koleksionet *ex situ* të Qendrave Ndërkombëtare të Kërkimit Bujqësor të Grupit Konsultativ për Kërkime Ndërkombëtare Bujqësore (CGIAR), siç parashikohet në nenin 15.1a, dhe në institucione të tjera ndërkombëtare, në përputhje me nenin 15.5.

## Neni 12

### **Akses i lehtësuar për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin brenda sistemit shumëpalësh**

12.1 Palët kontraktuese bien dakord se aksesit i lehtësuar për burimet gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë për sistemin shumëpalësh, siç përkufizohet në nenin 11, duhet të jetë në përputhje me dispozitat e këtij traktati.

12.2 Palët kontraktuese bien dakord të marrin masat e nevojshme ligjore ose masa të tjera për të dhënë një akses të tillë për palët e tjera kontraktuese përmes sistemit shumëpalësh. Për këtë qëllim, një akses i tillë do t'u jepet personave fizikë dhe juridikë nën juridiksionin e çdo pale kontraktuese, subjekt i dispozitave të nenit 11.4.

12.3 Një akses i tillë do të jepet në përputhje me kushtet e dhëna më poshtë:

a) Aksesit do të jepet vetëm për qëllim të përdorimit dhe konservimit për kërkim, përmirësim gjenetik apo trajnim për ushqime dhe bujqësi, me kusht që një qëllim i tillë të mos përfshijë përdorime kimikatesh, farmaceutike dhe/ose përdorime të tjera joushqimore/industriale. Në rastin e prodhimeve me shumë përdorime (ushqimore dhe joushqimore), rëndësia e tyre për sigurinë ushqimore do të jetë përcaktuese për përfshirjen e tyre në sistemin shumëpalësh dhe disponueshmërinë e aksesit të lehtësuar.

b) Aksesit do të jepet me shpejtësi, pa nevojën për të gjurmuar mostra individuale dhe pa pagesë, ose kur vendoset një tarifë, ajo nuk duhet ta kalojë koston minimale të përfshirë.

c) Të gjitha të dhënat e disponueshme të pasaportave, dhe në varësi të ligjit të aplikueshëm, çdo informacion tjetër i disponueshëm në lidhje me to dhe i një natyre përshkruese jokonfidenciale, do të bëhet i disponueshëm me burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

d) Marrësit nuk do të pretendojnë asnjë pronësi intelektuale ose të drejta të tjera që kufizojnë aksesin e lehtësuar për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, ose pjesët e tyre gjenetike ose komponentët në formën e marrë nga sistemi shumëpalësh.

e) Aksesit për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin nën zhvillim, duke përfshirë materialin që krijohet nga fermerët, do të jetë në të drejtë të krijuesit të tyre, gjatë periudhës së krijimit.

f) Aksesit për burimet gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë e mbrojtur nga të drejta të tjera intelektuale dhe të pronësisë do të jenë në përputhje me marrëveshjet përkatëse ndërkombëtare dhe me ligjet përkatëse kombëtare.

g) Burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin të mbrojtura nga të drejta intelektuale të tjera të pronësisë do të jenë në përputhje me marrëveshjet përkatëse ndërkombëtare dhe me ligjet kombëtare përkatëse.

h) Pa cenuar dispozitat e tjera në këtë nen, palët kontraktuese bien dakord se aksesit për burime gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin të gjetura në kushte *in situ* do të jepen në përputhje me legjislacionin kombëtar ose, në mungesë të një legjislacioni të tillë, në përputhje me standarde të tilla, siç mund të përcaktohet nga organi drejtues.

12.4 Për këtë qëllim, aksesit i lehtësuar, në përputhje me nenet 12.2 dhe 12.3 më lart, do të jepen në përputhje me një marrëveshje standarde transferimi materiali (MTA), e cila do të miratohet nga organi drejtues dhe përmban dispozitat e neneve 12.3 “a”, “d” dhe “g”, si dhe dispozitat e ndarjes së përfitimeve të parashikuara në nenin 13.2(ii) dhe dispozita të tjera përkatëse të këtij traktati, dhe dispozitën që marrësi i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin kërkon që të aplikohen kushtet e MTA-së për transferimin e burimeve gjenetike të bimëve për ushqime dhe bujqësinë për një tjetër person ose subjekt, si dhe çdo transferim tjetër pasues i këtyre burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

12.5 Palët kontraktuese sigurojnë se është e disponueshme mundësia për të kërkuar tërheqje, në përputhje me kërkesat juridike të aplikueshme, sipas sistemeve ligjore, në rast të mosmarrëveshjeve kontraktuale që dalin në marrëveshje (MTA), duke njohur se detyrimet që dalin nga marrëveshjet të tilla u takojnë ekskluzivisht palëve të këtyre marrëveshjeve.

12.6 Në situata të fatkeqësive emergjente, palët kontraktuese bien dakord të ofrojnë aksesit të lehtësuar për burimet e nevojshme gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në sistemin shumëpalësh për qëllime të kontributit për rivendosjen e sistemeve bujqësore, në përputhje me koordinatorët e ndihmës ndaj fatkeqësive.

### Neni 13

#### **Ndarja e përfitimeve në sistemin shumëpalësh**

13.1 Palët kontraktuese njohin që aksesit i lehtësuar për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin që përfshihen në sistemin shumëpalësh në vetvete përbën një përfitim të madh të sistemit shumëpalësh dhe bien dakord se përfitimet që dalin prej tij ndahen në mënyrë të drejtë dhe të barabartë në përputhje me dispozitat e këtij neni.

13.2 Palët kontraktuese bien dakord se përfitimet që dalin nga përdorimi, duke përfshirë dhe atë tregtar, të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin sipas sistemit shumëpalësh, do të ndahen drejt dhe në mënyrë të barabartë nëpërmjet mekanizmave të mëposhtëm: shkëmbimit të teknologjisë, ndërtimit të kapacitetit dhe ndarjen e përfitimeve që dalin nga komercializimi, duke marrë parasysh zonat e aktiviteteve parësore në planin global të veprimit, nën udhëzimin e organit drejtues.

a) Shkëmbimi i informacionit:

Palët kontraktuese bien dakord të bëjnë të disponueshëm informacionin, i cili, ndër të tjera, përfshin katalogë dhe inventarë, informacion mbi teknologjitë, rezultate të kërkimeve shkencore dhe social-ekonomike, duke përfshirë karakterizimin, vlerësimin dhe përdorimin, duke pasur parasysh ato burime gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë që parashikohen në sistemin shumëpalësh. Një informacion i tillë do të bëhet i disponueshëm në rastet kur ai nuk është i rezervuar, është subjekt i ligjit të aplikueshëm dhe në përputhje me kapacitetet lokale. Një informacion i tillë do t’u bëhet i disponueshëm të gjitha palëve kontraktuese të këtij traktati përmes sistemit të informacionit, të parashikuara në nenin 17.

b) Aksesit dhe transferimi i teknologjisë



i) Palët kontraktuese marrin përsipër të ofrojnë dhe/ose lehtësojnë akses në teknologjitë për konservimin, karakterizimin, vlerësimin dhe përdorimin e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin të cilat janë në sistemin shumëpalësh. Duke njohur se disa teknologji mund të transferohen me atë të materialit gjenetik, palët kontraktuese ofrojnë dhe/ose lehtësojnë akses për teknologji të tilla dhe material gjenetik që është nën sistemin shumëpalësh dhe për varietetet e përmirësuara dhe materiale gjenetike të krijuara me anë të përdorimit të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin sipas sistemit shumëpalësh, në përputhje me dispozitat e nenit 12. Aksesit në këto teknologji, varietetet e përmirësuara dhe materiali gjenetik do të ofrohen dhe/ose lehtësohen ndërsa respektohen të drejtat e aplikueshme të pronësisë dhe lejet e aksesit, dhe në përputhje me kapacitetet kombëtare.

ii) Aksesit dhe transferimi i teknologjisë në vende të tjera, në veçanti në vendet në zhvillim dhe vendet me ekonomi në tranzicion do të kryhet nëpërmjet një grupi masash, të tilla si: krijimi dhe matja, dhe pjesëmarrja në grupe tematike me bazë prodhimesh për përdorimin e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, të gjitha llojet e partneritetit në kërkim dhe zhvillim dhe në kompanitë e përbashkëta tregtare në lidhje me materialin e marrë, zhvillimi i burimeve njerëzore dhe aksesit efektiv i lehtësirave të kërkimit.

iii) Aksesit dhe transferimi i teknologjisë që i referohet pikës (i) dhe (ii) më lart, duke përfshirë dhe teknologjinë e mbrojtur nga të drejtat e pronësisë intelektuale, për vendet në zhvillim që janë palë kontraktuese, në veçanti për vendet më pak të zhvilluara, dhe vendet me ekonomi në tranzicion, të cilat do të furnizohen dhe/ose lehtësohen sipas kushteve të drejta dhe më të favorshme të mundshme, në veçanti në rast të teknologjive për përdorim në konservim dhe teknologjive për përfitim të fermerëve në vendet e zhvilluara, në veçanti të vendeve më pak të zhvilluara, dhe vendeve me ekonomi në tranzicion, duke përfshirë dhe kushte koncensionare dhe preferenciale ku është rënë dakord në mënyrë të ndërsjellë, ndër të tjera, nëpërmjet partneriteteve në kërkim dhe zhvillim nën sistemin shumëpalësh. Një akses dhe transferim i tillë do të ofrohet me kushte të cilat njohin dhe janë në përputhje me mbrojtjen e përshtatshme dhe efektive të të drejtave të pronësisë intelektuale.

#### c) Ndërtimi i kapacitetit

Duke marrë parasysh nevojat e vendeve në zhvillim dhe të vendeve me ekonomi në tranzicion, siç shprehet nëpërmjet përparësisë që i japin ndërtimit të kapacitetit në burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në planet dhe programet e tyre, kur përcaktohen, për sa u përket atyre burimeve gjenetike bimore për ushqime dhe bujqësi të mbuluara nga sistemi shumëpalësh, palët kontraktuese bien dakord t'i japin përparësi: i) krijimit dhe/ose forcimit të programeve për arsimim shkencor dhe teknik dhe trajnim në ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin; ii) zhvillimit dhe forcimit të ambienteve për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, në veçanti në vendet e zhvilluara, dhe në vendet me ekonomitë në tranzicion; dhe iii) duke kryer mundësisht kërkim shkencor, dhe, aty ku është e mundur, në vendet në zhvillim dhe vendet me ekonomi në tranzicion, në bashkëpunim me institucionet e ekonomive të tilla, t'i japin përparësi dhe zhvillim kapacitetesh për një kërkim të tillë në fusha ku ato nevojiten.

#### d) Ndarja e përfitimeve monetare dhe e përfitimeve të tjera të komercializimit:

i) Palët kontraktuese bien dakord, sipas sistemit shumëpalësh, të marrin masa në mënyrë që të arrijnë ndarjen e përfitimeve tregtare, nëpërmjet përfshirjes së sektorëve privatë dhe publikë në aktivitetet e identifikuar në këtë nen, me anë të partneriteteve dhe bashkëpunimit, duke u përfshirë me sektorin privat në vendet në zhvillim dhe vendet me ekonomi në tranzicion, në kërkim dhe në zhvillimin e teknologjisë.

ii) Palët kontraktuese bien dakord që marrëveshja standarde e transferimit material, së cilës i referohet neni 12.4, përfshin një kërkesë që një marrës që tregton një produkt që është një burim gjenetik bimor për bujqësinë dhe ushqimin dhe që përshin material të aksesueshëm nga sistemi shumëpalësh, do t'i paguajë mekanizmit që referohet në nenin 19.3 f një pjesë të barabartë të

përfitimeve që dalin nga tregtimi i këtij produkti, në përjashtim të rasteve kur një produkt i tillë është i disponueshëm për të tjerët pa kufizime për kërkim apo shtim, dhe në këtë rast marrësi që bën tregtimin inkurajohet të bëjë një pagesë të tillë.

Organi drejtues, në takimin e tij të parë, përcakton nivelin, formën dhe mënyrën e pagesës, në përputhje me praktikën tregtare. Organi drejtues mund të vendosë të përcaktojë nivele të ndryshme pagese për kategori të ndryshme të marrësve që tregtojnë produkte të tilla: ato mund të vendosin gjithashtu dhe për nevojën për të përjashtuar nga pagesa të tilla fermerët e vegjël në vendet në zhvillim dhe në vendet me ekonomitë në tranzicion. Organi drejtues, herë pas here, mund të rishikojë nivelet e pagesës me qëllimin e arritjes së ndarjes së drejtë dhe të barabartë të përfitimeve, dhe mund të vlerësojë, brenda një periudhe prej pesë vjetësh nga hyrja në fuqi e këtij traktati, nëse kërkesat për pagesë të detyrueshme në marrëveshje zbatohen dhe në rastet kur produkte të tilla të komercializuara janë të disponueshme pa kufizime ndaj të tjerëve për kërkim ose shtim të mëtejshëm.

13.3 Palët kontraktuese bien dakord se përfitimet që dalin nga përdorimi i burimeve gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë që ndahen sipas sistemit shumëpalësh rrjedhin fillimisht, në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe të tërthortë, për fermerët në të gjitha vendet, në veçanti në vendet në zhvillim dhe vendet me ekonomitë në tranzicion, të cilët konservojnë dhe përdorin në mënyrë të qëndrueshme burimet gjenetike të bimëve për ushqime dhe bujqësi.

13.4 Organi drejtues, në takimin e parë, shqyrton politika dhe kritere përkatëse për ndihmë specifike sipas strategjisë të financimit të rënë dakord sipas nenit 18 për ruajtjen e burimeve gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë në vendet në zhvillim, dhe vendet me ekonomi në tranzicion, kontributi i të cilave për diversitetin e burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në sistemin shumëpalësh është domethënës dhe/ose ka nevoja të veçanta.

13.5 Palët kontraktuese njohin se aftësia për të zbatuar plotësisht planin global të veprimit, në veçanti të vendeve në zhvillim dhe të vendeve me ekonomi në tranzicion, varet shumë te zbatimi efektiv të këtij neni dhe strategjia financuese e parashikuar në nenin 18.

13.6 Palët kontraktuese shqyrtojnë modalitetet e një strategjie të kontributeve vullnetare të ndarjes së përfitimeve me anë të të cilave industritë e përpunimit ushqimor që përfitojnë nga burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin kontribuojnë në sistemin shumëpalësh.

## PJESA V KOMPONENTËT MBËSHTETËS

### Neni 14

#### **Plani global i veprimit**

Duke njohur se plani global i veprimit për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin është i rëndësishëm për këtë traktat, palët kontraktuese do të nxisin zbatimin e tij efektiv, duke përfshirë nëpërmjet veprimeve kombëtare dhe, kur është e nevojshme, bashkëpunimin ndërkombëtar për të ofruar një kuadër koherent, ndër të tjera, për ndërtimin e kapaciteteve, transferimin e teknologjisë dhe shkëmbimin e informacionit, duke marrë parasysh dispozitat e nenit 13.

### Neni 15

#### **Koleksionet *ex - situ* të burimeve gjenetike bimore për bujqësinë dhe ushqimin që mbahen në qendrat ndërkombëtare kërkimore bujqësore të Grupit Konsultativ për Kërkimin Bujqësor Ndërkombëtar dhe institucione të tjera ndërkombëtare**

15.1 Palët kontraktuese njohin rëndësinë e këtij traktati për koleksionet *ex - situ* të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, të mbajtura në besim nga Qendrat Ndërkombëtare Kërkimore Bujqësore (IARC) të Grupit Konsultativ për Kërkim Ndërkombëtar

Bujqësor (CGIAR). Palët kontraktuese i bëjnë thirrje IARC-ve të nënshkruajnë marrëveshje me organin drejtues në lidhje me koleksionet *ex situ*, në përputhje me afatet dhe kushtet e mëposhtme:

a) Burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, të dhëna në listë në shtojcën I të këtij traktati dhe të mbajtura nga IARC-të bëhen të disponueshme në përputhje me dispozitat e parashikuara në pjesën IV të këtij traktati.

b) Burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, të ndryshme nga ato që janë dhënë në listë në shtojcën I të këtij traktati dhe të mbledhura përpara hyrjes së tij në fuqi, të cilat mbahen nga IARC-të bëhen të disponueshme në përputhje me dispozitat e MTA-së që është aktualisht në përdorim, në përputhje me marrëveshjet ndërmjet IARC-ve dhe FAO-së. Kjo MTA amendohet nga organi drejtues jo më vonë se sesioni i tij i dytë i rregullt, në konsultim me IARC-të, në përputhje me dispozitat përkatëse të këtij traktati, në veçanti me nenet 12 dhe 13, dhe sipas kushteve të mëposhtme:

i) IARC-të informojnë në mënyrë periodike organin drejtues rreth MTA-ve të arritura, sipas një programi të përcaktuar nga organi drejtues;

ii) Palët kontraktuese, në territorin e të cilave janë mbledhur burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në kushtet *in situ*, pajisen me kampione të burimeve të tilla gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë pas bërjes së kërkesës nga ana e tyre, pa nevojën e ndonjë MTA-je;

iii) Përfitimet që dalin nga MTA-ja e sipërpërmendur e që lidhen me mekanizmat e përmendur në nenin 19.3f aplikohen, në veçanti, për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike bimore për bujqësinë dhe ushqimin në fjalë, në veçanti në programe kombëtare dhe rajonale në vendet në zhvillim dhe vendet me ekonomi në tranzicion, në veçanti në qendra të diversitetit dhe të vendeve më pak të zhvilluara; dhe

iv) IARC-të marrin masat e nevojshme, në përputhje me kapacitetin e tyre, për të arritur përputhshmëri efektive me kushtet e MTA-së, dhe informojnë menjëherë organin drejtues për rastet e mospërputhjes.

c) IARC-të e njohin autoritetin e organit drejtues për ofrimin e udhëzimeve të politikave që lidhen me koleksionet *ex situ* të kryera prej tyre dhe që janë subjekt i dispozitave të këtij traktati.

d) Pajisjet shkencore dhe teknike në të cilat ruhen koleksione të tilla *ex situ* janë në kompetencën e IARC-ve, të cilat marrin përsipër të menaxhojnë dhe të administrojnë këto koleksione *ex situ* në përputhje me standardet e pranuar në nivel ndërkombëtar, në veçanti me standardet e Bankave Gjenetike, siç është parashikuar nga Komisioni i FAO-s për Burimet Gjenetike për bujqësinë dhe ushqimin.

e) Pas kërkesës nga një IARC-je, sekretari do të përpiqet të japë mbështetjen e duhur teknike.

f) Sekretari, në çdo kohë, ka të drejtë akses në ambiente, si dhe ka të drejtë të inspektojë të gjitha aktivitetet e kryera në mënyrë të drejtpërdrejtë e që lidhen me ruajtjen dhe shkëmbimin e materialit të mbuluar nga ky nen.

g) Nëse mirëmbajtja në rregull e këtyre koleksioneve *ex situ* të kryera nga ICRC-të pengohet ose kërcënohet nga ndonjë ngjarje e çdo lloji, duke përfshirë dhe forcat madhore, sekretari, me miratimin e shtetit mikpritës, ndihmon në evakuimin ose transferimin e tyre deri në masën që është e mundur.

15.2 Palët kontraktuese bien dakord të ofrojnë akses të lehtësuar për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në shtojcën I, pjesa që flet për sistemin shumëpalësh për ICRC-të e OGIAR-të që kanë nënshkruar marrëveshje me organin drejtues në përputhje me këtë traktat. Qendra të tilla përfshihen në një listë të mbajtur nga sekretari që do të bëhen të disponueshme për palët kontraktuese me kërkesë të tyre.

15.3 Materiali i ndryshëm nga materiali i përmendur në shtojcën I, i cili është marrë dhe ruhet nga IARC-të pas hyrjes së këtij traktati në fuqi është i disponueshëm për akses, sipas kushteve që janë në përputhje me kushtet e rëna dakord bashkërisht ndërmjet IARC-ve që marrin materialin e vendit të origjinës të burimeve të tilla ose vendit që i ka marrë këto burime në përputhje me konventën për diversitetin biologjik ose ligje të tjera të aplikueshme.

15.4 Palët kontraktuese inkurajohen t'i japin IARC-ve që kanë nënshkruar marrëveshje me organin drejtues akses në burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin që nuk janë listuar në

shtojcën I dhe që janë të rëndësishme për programet dhe aktivitetet e IARC-ve, sipas kushteve të rena dakord bashkërisht.

15.5 Palët kontraktuese do të kërkojnë gjithashtu të bien dakord për marrëveshje për qëllimet e dhëna në këtë nen me institucione ndërkombëtare përkatëse.

#### Neni 16

### **Rrjeti ndërkombëtar i burimeve gjenetike të bimëve**

16.1 Bashkëpunimi ekzistues në rrjetin ndërkombëtar të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin do të inkurajohet ose zhvillohet mbi bazën e rregullimeve ekzistuese dhe në përputhje me kushtet e këtij traktati, në mënyrë që të arrihet mbulimi më i plotë i mundshëm i burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

16.2 Palët kontraktuese inkurajojnë, kur është e nevojshme, të gjitha institucionet përkatëse, duke përfshirë institucione private, joqeveritare, kërkimore, të përmirësimit gjenetik dhe të tjera, për të marrë pjesë në rrjete ndërkombëtare.

#### Neni 17

### **Sistemi global i informacionit për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin**

17.1 Palët kontraktuese bashkëpunojnë për të zhvilluar dhe për të forcuar një sistem global informacioni për të lehtësuar shkëmbimin e informacionit, bazuar në sistemet ekzistuese të informacionit, për çështje shkencore, teknike dhe mjedisore të lidhura me burimet gjenetike të bimëve për ushqimet dhe bujqësinë, me shpresë që një shkëmbim i tillë informacioni do të kontribuojë për ndarjen e përfitimeve duke e bërë të disponueshëm informacionin për burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin për të gjitha palët e kontraktuara. Në zhvillimin e sistemit global të informacionit, do të kërkohet bashkëpunim me mekanizmin e zhdoganimit për konventën për diversitetin biologjik.

17.2 Në bazë të njoftimit nga palët kontraktuese, jepet lajmërim paraprak rreth rreziqeve që kërcënojnë mirëmbajtjen efikase të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, në aspektin e ruajtjes së materialit.

17.3 Palët kontraktuese bashkëpunojnë me Komisionin për Burime Gjenetike për Bujqësinë dhe Ushqimin të FAO-s në rivlerësimin periodik të gjendjes së burimeve gjenetike të bimëve të botës për bujqësinë dhe ushqimin në mënyrë që të lehtësohet përditësimi i planit global të veprimit, të cilit i referohet neni 14.

#### PJESA VI

### **DISPOZITAT FINANCIARE**

#### Neni 18

### **Burimet financiare**

18.1 Palët kontraktuese marrin përsipër të zbatojnë një strategji financimi për zbatimin e këtij traktati në përputhje me dispozitat e këtij neni.

18.2 Objektivat e strategjisë së financimit janë që të rritet disponueshmëria, transparenca, efikasiteti dhe efektiviteti i ofrimit të burimeve financiare për të zbatuar aktivitetet e parashikuara në këtë traktat.

18.3 Në mënyrë që të mobilizohen fondet për aktivitetet parësore, planet dhe programet, në veçanti në vendet në zhvillim dhe në vendet me ekonomi në tranzicion, dhe duke marrë parasysh planin global të veprimit, organi drejtues përcakton periodikisht një synim për një financim të

till.

18.4 Në bazë të kësaj strategjie financimi:

a) Palët kontraktuese marrin masat e nevojshme dhe të duhura brenda organeve drejtuese për mekanizmat përkatës ndërkombëtarë, fondet dhe organet për të siguruar përparësinë dhe vëmendjen e nevojshme për ndarjen efektive të burimeve të parashikueshme dhe të rëna dakord për zbatimin e planeve dhe programeve të parashikuara në këtë traktat.

b) Përcaktohet niveli në të cilin palët kontraktuese që janë vende në zhvillim dhe palë kontraktuese me ekonomitë në tranzicion zbatojnë në mënyrë efektive angazhimet e tyre sipas këtij traktati, varen në ndarjen efektive, në veçanti të palëve të një vendi të zhvilluar, të burimeve që u referohet ky nen. Palët kontraktuese që janë vende në zhvillim dhe Palët Kontraktuese me ekonomitë në tranzicion do t'i japin përparësinë e duhur në planet dhe programet e tyre ndërtimit të kapaciteteve në burimet gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin.

c) Palët Kontraktuese që janë vende të zhvilluara, ofrojnë burime financiare për zbatimin e këtij traktati nëpërmjet kanaleve dypalëshe, rajonale dhe shumëpalëshe, ndërsa palët kontraktuese që janë vende në zhvillim dhe palët kontraktuese me ekonomi në tranzicion, ndihmohen për burime të tilla. Kanale të tilla përfshijnë mekanizmat që referohen në nenin 19.3f.

d) Çdo palë kontraktuese bie dakord të ofrojë burime financiare për aktivitete kombëtare për ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin në përputhje me kapacitetet kombëtare dhe burimet financiare. Burimet financiare të ofruara nuk do të përdoren për qëllime që nuk janë në përputhje me këtë traktat, në veçanti në fusha që lidhen me tregtinë ndërkombëtare të mallrave.

e) Palët kontraktuese bien dakord që përfitimet financiare që dalin nga neni 13.2 d janë pjesë e strategjisë së financimit.

f) Kontributet vullnetare mund të parashikohen edhe nga palët kontraktuese, sektori privat, duke marrë parasysh dispozitat e nenit 13, organizatat joqeveritare dhe burime të tjera. Palët kontraktuese bien dakord që organi drejtues të shqyrtojë modalitete të një strategjie për të promovuar kontribute të tilla.

18.5 Palët Kontraktuese bien dakord që do t'i jepet përparësi zbatimit të planeve dhe programeve të rëna dakord për fermerët e vendeve në zhvillim, në veçanti në vendet më pak të zhvilluara, dhe ende me ekonomi në tranzicion, që ruajnë dhe përdorin në mënyrë të qëndrueshme burime gjenetike bimore për bujqësinë dhe ushqimin.

## PJESA VII DISPOZITAT INSTITUCIONALE

### Neni 19 **Organi drejtues**

19.1 Për këtë traktat krijohet një organ drejtues, i përbërë nga të gjitha palët kontraktuese.

19.2 Të gjitha vendimet e organit drejtues merren me konsensus ose nëse pa konsensus, me anë të një metode tjetër për të arritur në një vendim për çështje të caktuara, por konsensusi nevojitet gjithmonë në lidhje me çështjet e parashikuara në nenin 23 dhe 24.

19.3 Funkzionet e organit drejtues janë të promovojë zbatimin e plotë të këtij traktati, duke pasur parasysh objektivat e tij dhe, në veçanti:

a) Ofrimin e drejtimit të politikës dhe udhëzime për të monitoruar, dhe për të miratuar rekomandime të tilla të nevojshme për zbatimin këtij traktati, dhe në veçanti, për funksionimin e sistemit shumëpalësh;

b) Miratimin e planeve dhe programeve për zbatimin e këtij traktati;

c) Miratimin, në seancë të parë, dhe rishikimin periodik të strategjisë së financimit për zbatimin e këtij traktati, në përputhje me dispozitat e nenit 18;

d) Miratimin e buxhetit të këtij traktati;

e) Shqyrtimin dhe përcaktimin e subjektit të disponueshmërisë së fondeve të nevojshme për organe të tilla varësie, si të dalë e nevojshme, dhe mandatet dhe përbërja e tyre përkatëse;

f) Krijimin, sipas nevojës, të një mekanizmi të përshtatshëm, si për shembull të një llogarie besimi, për marrjen dhe përdorimin e burimeve financiare që përdoren për qëllime të zbatimit të këtij traktati;

g) Krijimin dhe mbajtjen e një niveli të mirë bashkëpunimi me organizata të tjera ndërkombëtare dhe organe të traktatit, duke përfshirë në veçanti Konferencën e Palëve për konventën e diversitetit biologjik, për çështje të mbuluara nga ky traktat, duke përfshirë pjesëmarrjen e tyre në strategjinë e financimit;

h) Shqyrtimin dhe miratimin, sipas kërkesës, të amendamenteve të këtij traktati, në përputhje me dispozitat e nenit 23;

i) Shqyrtimin dhe miratimin, sipas kërkesës, të amendamenteve të shtojcave të këtij traktati, në përputhje me dispozitat e nenit 24;

j) Shqyrtimin e modaliteteve të një strategjie për të inkurajuar kontributet vullnetare, në veçanti në përputhje me nenet 13 dhe 18;

k) Kryerjen e funksioneve të tilla sipas nevojës, për plotësimin e objektivave të këtij traktati;

l) Marrjen shënim të vendimeve përkatëse të Konferencës së Palëve të Konventës për diversitet biologjik dhe organizata të tjera ndërkombëtare dhe organe të traktatit;

m) Informimin, siç duhet, të Konferencës së Palëve për konventën e diversitetit biologjik dhe organizatave të tjera ndërkombëtare dhe organeve të traktatit për çështje që lidhen me zbatimin e këtij traktati; dhe

n) Miratimin e kushteve të marrëveshjes me IARC-të dhe institucioneve të tjera ndërkombëtare sipas nenit 15, si dhe rishikimin dhe mendimin e MTA-ve në nenin 15.

19.4 Në varësi të nenit 19.6, çdo palë kontraktuese ka një votë dhe mund të përfaqësohet në sesionet e organit drejtues nga një delegat i vetëm që mund të shoqërohet nga një zëvendës, ose nga ekspertët dhe këshilltarët. Zëvendësit, ekspertët dhe këshilltarët mund të marrin pjesë në punimet e organit drejtues, por mund të mos votojnë, në përjashtim të rasteve kur autorizohen ligjërisht për të zëvendësuar delegatin.

19.5 Kombet e Bashkuara, agjencitë e specializuara të saj dhe Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë Atomike, si dhe çdo shtet që nuk është shtet kontraktues i këtij traktati, mund të përfaqësohet në statusin e vëzhguesit në sesionet e organit drejtues. Çdo organ apo agjenci tjetër, qoftë qeveritare ose joqeveritare, e kualifikuar në fusha të lidhura me ruajtjen dhe përdorimin e qëndrueshëm të burimeve gjenetike të bimëve për bujqësinë dhe ushqimin, që e ka informuar sekretarin për dëshirën për t'u përfaqësuar si vëzhgues në një sesion të organit drejtues, mund të pranohet, me përjashtim të rastit kur një e treta e palëve kontraktuese nuk kundërshtojnë. Pranimi dhe pjesëmarrja e vëzhguesve është subjekt i rregullores së miratuar nga organi drejtues.

19.6 Një organizatë anëtare e FAO-s që është palë kontraktuese dhe shtetet anëtare të asaj organizate anëtare që janë palë kontraktuese ushtrojnë të drejtat e tyre të anëtarësimit dhe plotësojnë detyrimet e anëtarësisë në përputhje, *mutatis mutandis*, me kushtetutën dhe me rregullat e përgjithshme të FAO-s.

19.7 Organi drejtues miraton dhe amendon, sipas kërkesës, rregulloren e tij dhe rregullat financiare, të cilat nuk duhet të jenë në kundërshtim me këtë traktat.

19.8 Prania e delegatëve që përfaqësojnë një shumicë të palëve kontraktuese është e nevojshme për të bërë një kuorum në çdo sesion të organit drejtues.

19.9 Organi drejtues mban seanca të rregullta të paktën një herë në dy vjet. Këto sesione, aq sa është e mundur, mbahen paralelisht me seancat e rregullta të Komisionit për Burime Gjenetike për bujqësinë dhe ushqimin.

19.10 Sesionet e posaçme të organit drejtues mund të mbahen në kohë të tjera, si të shihet e nevojshme nga organi drejtues, ose me kërkesë me shkrim të palëve kontraktuese, me kusht që një kërkesë e tillë mbështetet nga të paktën një e treta e palëve kontraktuese.

19.11 Organi drejtues zgjedh kryetarin dhe zëvendëskryetarët (të cilët në mënyrë kolektive quhen “Byroja”) në përputhje me rregulloret e saj.

#### Neni 20 **Sekretari**

20.1 Sekretari i organit drejtues caktohet nga drejtori i përgjithshëm i FAO-s, me miratimin e organit drejtues. Sekretari ndihmohet nga një staf sipas nevojës.

20.2 Sekretari kryen funksionet e mëposhtme:

a) Bën rregullimet dhe ofron mbështetje administrative për sesionet e organit drejtues dhe për organet ndihmëse që mund të jenë krijuar;

b) Ndhmon organin drejtues në kryerjen e funksioneve të tij, duke përfshirë kryerjen e detyrave specifike që organi drejtues mund të vendosë t’ia caktojë atij.

c) Raporton për aktivitetet e tij tek organi drejtues.

20.3 Sekretari u komunikon të gjitha palëve të kontraktuara dhe drejtorit të përgjithshëm:

a) vendimet e organit drejtues brenda gjashtëdhjetë ditëve nga dita e miratimit;

b) informacionin e marrë nga palët e kontraktuara, në përputhje me dispozitat e kësaj Marrëveshje.

20.4 Sekretari ofron dokumentacion në gjashtë gjuhët e Kombeve të Bashkuara për organin drejtues.

20.5 Sekretari bashkëpunon me organizatat e tjera dhe me organet e traktatit, duke përfshirë në veçanti sekretariatit e konventës për diversitetin biologjik, në arritjen e objektivave të këtij traktati.

#### Neni 21 **Përputhshmëria**

Organi drejtues, në takimin e tij të parë, shqyrton dhe miraton procedurat e përbashkëta dhe efektive, si dhe mekanizmat operativë për të nxitur përputhshmërinë me dispozitat e këtij traktati dhe për të trajtuar çështje të mospërputhshmërisë. Këto procedura dhe mekanizma përfshijnë monitorimin, ofrimin e organimit dhe të ndihmës, duke përfshirë organim ligjor ose ndihmë ligjore, kur nevojitet, në veçanti për vendet në zhvillim dhe vendet me ekonomi në tranzicion.

#### Neni 22 **Zgjidhja e mosmarrëveshjeve**

21.1 Në rast të një mosmarrëveshje ndërmjet palëve kontraktuese, në lidhje me interpretimin ose zbatimin e këtij traktati, palët kërkojnë zgjidhje me atë të negociatave.

22.2 Nëse palët në fjalë nuk arrijnë një marrëveshje me anë të negociatave, ata së bashku mund të kërkojnë ndërhyrjen ose ndërmjetësimin e një pale të tretë.

22.3 Gjatë ratifikimit, pranimit, miratimit dhe aderimit në këtë traktat, ose në çdo kohë më pas, një palë kontraktuese mund t’i deklarojë me shkrim depozitarit se për një mosmarrëveshje të pazgjidhur në përputhje me nenin 22.1 ose nenin 22.2 më lart, ajo pranon njërën ose të dyja nga mjetet e mëposhtme të zgjidhjes së mosmarrëveshjes si të detyrueshme:

a) Arbitrazhin në përputhje me procedurën e parashtruar në pjesën 1 të shtojcës II të këtij traktati;

b) Parashtrimin e mosmarrëveshjes në Gjykatën Ndërkombëtare të Drejtësisë.

22.4 Nëse palët në mosmarrëveshje, në përputhje me nenin 22.3 më lart, nuk kanë pranuar të njëjtën procedurë ose asnjë procedurë, mosmarrëveshja do të parashtrohet për pajtim në përputhje me pjesën 2 të shtojcës II të këtij traktati, në përjashtim të rasteve kur palët bien dakord ndryshe.



Neni 23  
**Amendamentet në traktat**

23.1 Amendamentet në këtë traktat mund të propozohen nga çdo palë kontraktuese.

23.2 Amendamentet në këtë traktat miratohen në një sesion të organit drejtues. Teksti i çdo mendimi të propozuar do t'u komunikohet palëve të kontraktuara nga sekretari të paktën gjashtë muaj përpara sesionit në të cilin ai është propozuar për miratim.

23.3 Të gjitha amendamentet në këtë traktat do të bëhen vetëm me konsensus të palëve kontraktuese të pranishme në sesionin e organit drejtues.

23.4 Çdo amendament i miratuar nga organi drejtues hyn në fuqi ndërmjet palëve kontraktuese që e kanë ratifikuar, pranuar ose miratuar atë në ditën e nëntëdhjetë pas depozitimit të instrumenteve për ratifikim, pranim ose miratim nga dy të tretat e palëve kontraktuese. Më pas, amendamenti hyn në fuqi për çdo palë tjetër kontraktuese në ditën e nëntëdhjetë pasi pala kontraktuese depoziton instrumentin e saj të ratifikimit, pranimit ose miratimit të amendamentit.

23.5 Për qëllim të këtij neni, një instrument i depozituar nga një organizatë anëtare e FAO-s nuk do të numërohet si shtesë për ato amendamente të depozituara nga shtetet anëtare të një organizate të tillë.

Neni 24  
**Anekset**

24.1 Anekset e këtij traktati formojnë një pjesë integrale të këtij traktati dhe referencat e këtij traktati do të përbëjnë në të njëjtën kohë referencë për anekset e tij.

24.2 Dispozitat e nenit 23 në lidhje me amendamentet e këtij traktati zbatohen për amendamentet e anekseve.

Neni 25  
**Nënshkrimi**

Ky traktat është i hapur për nënshkrim në FAO nga data 3 nëntor 2001 deri më datën 4 nëntor 2002 nga të gjitha shtetet e FAO-s dhe çdo shtet që nuk është anëtar i FAO-s, por është anëtar i Kombeve të Bashkuara, ose nga çdo agjenci e specializuar e Kombeve të Bashkuara ose Agjenci Ndërkombëtare e Energjisë Atomike.

Neni 26  
**Ratifikimi, pranimi dhe miratimi**

Ky traktat është subjekt ratifikimi, pranimi ose miratimi nga anëtarët dhe joanëtarët e FAO-s, të cilëve u referohet neni 25. Instrumentet e ratifikimit, pranimit ose miratimit depozitohen te depozitari.

Neni 27  
**Pranimi**

Ky traktat është i hapur për pranim nga të gjithë anëtarët e FAO-s dhe çdo shtet që nuk është anëtar i FAO-s, por që është anëtar i Kombeve të Bashkuara, ose çdo agjenci e specializuar e Kombeve të Bashkuara ose Agjenci Ndërkombëtare e Energjisë Atomike që nga data në të cilën traktati është i mbyllur për nënshkrim. Instrumentet e pranimit do të depozitohen te depozitari.

Neni 28  
**Hyrja në fuqi**

28.1 Sipas dispozitave të nenit 29.2, ky traktat do të hyjë në fuqi në ditën e nëntëdhjetë pas depozitimit të instrumentit të dyzet të ratifikimit, pranimit, miratimit ose aderimit, me kusht që të

paktën të jenë depozituar njëzet instrumente të ratifikimit, pranimit, miratimit ose aderimit nga anëtarët e FAO-s.

28.2 Për çdo anëtar të FAO-s dhe çdo shtet që nuk është anëtar i FAO-s, por është anëtar i Kombeve të Bashkuara, ose për çdo nga agjencitë e tij të specializuara ose të Agjencisë Ndërkombëtare të Energjisë Atomike që ratifikon, pranon, miraton dhe aderon në këtë traktat pas depozitimit, në përputhje me nenin 28.1, të instrumentit të dyzet të ratifikimit, pranimit, miratimit dhe aderimit, traktati hyn në fuqi në ditën e nëntëdhjetë pas depozitimit të instrumentit të tij të ratifikimit, pranimit, miratimit ose aderimit.

#### Neni 29

### **Organizatat anëtare të FAO-s**

29.1 Kur një organizatë anëtare e FAO-s depoziton një instrument ratifikimi, pranimi, miratimi ose aderimi për këtë traktat, organizata anëtare, në përputhje me dispozitat e nenin II.7 të Kushtetutës së FAO-s, njofton ndryshimet në lidhje me shpërndarjen e kompetencës për deklarimin e kompetencave që jepen sipas nenit II.5 të Kushtetutës së FAO-s siç mund të jetë e nevojshme nga pikëpamja e pranimit të këtij traktati. Çdo palë kontraktuese për këtë traktat, në çdo kohë, mund t'i kërkojë një organizatë anëtare të FAO-s që është palë kontraktuese në këtë traktat të japë informacion se cila nga organizatat anëtare apo shtetet anëtare është përgjegjëse për zbatimin e ndonjë çështje të veçantë të mbuluar nga ky traktat. Organizata anëtare jep informacion brenda një kohe të arsyeshme.

29.2 Instrumentet e ratifikimit, pranimit, miratimi, aderimit ose tërheqjes, të depozituara nga një shtet anëtar i FAO-s, nuk do të numërohen si shtesa të akteve të depozituara nga shtetet anëtare.

#### Neni 30

### **Rezervat**

Nuk bëhen rezerva për këtë traktat.

#### Neni 31

### **Jopalët**

Palët kontraktuese inkurajojnë çdo shtet të FAO-s ose çdo shtet tjetër që nuk është palë kontraktuese e këtij traktati, ta pranojnë këtë traktat.

#### Neni 32

### **Tërheqjet**

32.1 Çdo palë kontraktuese, në çdo kohë, pas një periudhe dyvjeçare pas hyrjes në fuqi të këtij traktati, mund të njoftojë me shkrim depozitarin për tërheqjen e saj nga ky traktat. Depozitari informon menjëherë palët kontraktuese.

32.2 Tërheqja do të bëhet efektive një vit pas datës së marrjes së njoftimit.

#### Neni 33

### **Përfundimi**

33.1 Traktati përfundon në mënyrë automatike nëse dhe kur, si rezultat i tërheqjeve, numri i palëve kontraktuese ka zbritur deri në dyzet, me përjashtim të rasteve kur palëve kontraktuese që mbeten kanë vendosur ndryshe.

33.2 Depozitari informon të gjitha palët kontraktuese që mbeten kur numri i palëve kontraktuese zbret në dyzet.

33.4 Në rast të përfundimit të traktatit, rregullimi i aseteve do të bëhet në bazë të rregullave financiare që do të miratohen nga organi drejtues.

Neni 34  
**Depozitari**

Drejtori i Përgjithshëm i FAO-s do të jetë depozitari i këtij traktati.

Neni 35  
**Tekstet origjinale**

Tekstet e këtij traktati në gjuhën arabe, kineze, angleze, frënge, ruse dhe spanjolle janë njëllajtë barasvlershme.

